

Opettajankoulutus ja perusopetus 2020

Rehtori Eija Valanne, KT, Lapin yliopiston harjoittelukoulu

Arvoisat perusopetuksen ja opettajankoulutuksen kehittäjät,

"Me kylvämme oman tulevaisuutemme siemenet", toteaa Esko Valtaoja jatkaen edelleen:
"Usko tulevaisuuteen on pohjimmiltaan uskoa ihmiseen, uskoa siihen, että me emme ole merkityksettömiä sattuman oikkuja; se on uskoa ihmisen arvokkuuteen."

Opettajien tulee olla tietoisia vastuustaan tulevaisuuden rakentajina. Meidän, jotka luomme suuntaviivoja tulevaisuuden opettajankoulutukselle, tulee erityisesti arvottaa siemenet, joita kylvämme.

Kääntäessämme katseemme tulevaisuuden tarpeille, voimme rauhallisin mielin tarkastella lähtökohtiamme. Suomalainen yhteiskunta on luonut terveen peruskallion opettajankoulutuksen kehittämiseksi. Snellmanin ajoista lähtien suomalaiset ovat olleet yksimielisiä koulutuksen merkityksestä. Tänä päivänä koulutuksen arvostus näkyy edelleen siinä, että lukio-opintojen parhaimmisto hakee opettajankoulutukseen. Toisin kuin useassa muussa maassa opettajankoulutus nähdään arvokkaana opintovaihtoehtona ja tulevaisuuden ammattina.

Bologna-prosessi kirkasti meille opettajankoulutuksemme perusperiaatteet, joita laajalti muissa prosessiin ryhtyneissä maissa vasta tavoitellaan. Opettajankoulutuksemme on maisteritasoista, yliopistoissa toteutuvaa perusopetusta. Suomen opettajankoulutus keskittyy kahdeksaan yliopistoon harjoittelukouluineen. Yliopistoilla on suuressa määrin autonominen asema, mutta pienen maan etuna voidaan nähdä suuri yhtenäisyys opetussuunnitelmallisissa kysymyksissä. Monissa muissa maissa opettajankoulutus toteutuu hajautetummin erilaisine opisto-, seminaari- ja yliopistoratkaisuineen päätyen kandidaatin tutkintoon.

PERUSOPETUS 2020 – Tulevaisuuden tutkimuksen ja opettajan- koulutuksen näkökulmia 16.9.2009

Suomalaisen maisteritasoisen opettajankoulutuksen ydin on tutkivassa opettajuudessa. Jo opintojen aikana suomalainen opettajaopiskelija harjoittelee koulun arjen tilanteissa tutkivan opettajan työvälineiden käyttöä. Jokainen opettaja oppii arvioimaan opetustyötään tieteellisesti hyväksytyin menetelmin sekä ylläpitämään ammattitaitoaan akateemisen luku- taidon avulla.

Suomalaisen opettajan ammattitaito perustuu luottamukseen.

Edellä esitettyjen näkökulmien pohjalta voimme todeta, että lähtökohtaisesti opettajankou- lutuksemme tilanne on hyvä. Tätä hyvää emme halua menettää, mutta nyt katse huomi- seen. Mikä on se koululaitos, johon koulutamme opettajiamme?

Vuonna 1998 annettu perusopetuslaki poisti jaon ala- ja yläasteeseen. Kouluasteiden pois- tuminen edellyttää opettajankoulutukselta perusasteen huomioimista yhtenä kokonaisuus- tena. Kymmenen vuoden kuluttua yhtenäinen peruskoulu tulee olemaan tyypillinen koulu- muoto. Luokanopettajilta ja aineenopettajilta edellytetään uudenlaisia yhteistyömuotoja ja innovatiivisia ratkaisuja toteuttaa yhdessä perusopetusta. Tulevaisuudessa kasvaa tarve opettajille, joilla on sekä luokanopettajan että aineenopettajan pätevyys. Tarvitsemme pe- rusasteen opettajia.

Maahamme tullaan rakentamaan yhä enemmän monitoimikouluja. Koulu ei tule jatkossa näyttelemään monologia koululaisten ja opettajien kohtauspaikkana. Jatkossa opettajuus- delta edellytetään nykyistä enemmän taitoa tehdä yhteistyötä eri ammatinedustajien kans- sa, jotka tulevat toimimaan koulujen monitoimikomplekseissa. Opettajat ovat perinteisesti oppineet kantamaan vastuun yksin. Luokan ovi kiinni. Tulevaisuuden haasteisiin on au- kaistava ovet. Yhteistyökumppanuus edellyttää uudenlaista toimijuutta eri hallintokuntien ylittävässä yhteistyössä.

Kolmantena tulevaisuuden visiona meidän on huomioitava, että kodit ovat nousseet oppi- misympäristöön. Asiakaslähtöisyys ja kotien monipuolinen osallisuus koulun opetus- ja kasvatustoimintaan on myös huomioitava tulevaisuuden opettajankoulutuksessa. Tämän päivän huoltajat ovat koulutettuja asiakkaita, joilla on halu vaikuttaa ja taito vaalia lastensa oikeuksia. Toisaalta väliaikaisuus, vaihtuvuus ja irrallisuus ovat myös arjen realiteetteja

PERUSOPETUS 2020 – Tulevaisuuden tutkimuksen ja opettajan- koulutuksen näkökulmia 16.9.2009

opetusjärjestelyissä. Tämä asettaa haasteensa oppilaantuntemukselle, oppimateriaalille sekä yksilöllisen ohjauksen ja toisaalta yhteisöllisyyden edellytyksille.

Millaisia vaatimuksia koululaitoksen muutokset asettavat opettajankoulutukselle? Ensimmäiseksi paneudun oikeutettuun haasteeseen, joka on noussut vahvasti opettajaopiskelijoiden vaateissa saada valmiuksia kohdat koululaitoksemme erilaiset oppijat. Inklusiivinen opettajuus perustuu kaikille yhteisen koulun periaatteeseen; opiskelijoiden on saatava tiedolliset, taidolliset ja asenteelliset valmiudet opettaa erilaisia tai erityistä tukea tarvitsevia oppilaita lähikouluperiaatteella. Tämä edellyttää monipuolisten ja joustavien oppimisympäristöjen kehittämistä. Nostan haasteeksi inklusiivisuuden huomioimisen peruskoulussa opettavien aineiden monialaisissa opinnoissa. Inklusiivisen asenteen tulee voittaa substanssiosaamisen intohimo. Yksi mahdollisuus on luoda eri opettajankoulutusmuotojen välille yhteisiä koulutusjaksoja. Lastentarhanopettajien, erityisopettajien ja perusasteen opettajien koulutusten ei ole syytä jatkua erillisinä, vaan niille tulee etsiä yhteistä kosketuspintaa.

Mediataidoissa olemme merkillisessä tilanteessa. Osalla oppilaistamme ja opiskelijoistamme on huomattavasti opettajakuntaa paremmat valmiudet vastaanottaa ja tuottaa mediaa. Opettajankoulutuksen haaste on edistää mediataittoa yhtenä opettajan ammatillisen pätevyyden ulottuvuutena. Sen tulee sisältää sosiaalisia, henkilökohtaisia, viestinnällisiä, ilmaisullisia, esteettisiä, eettisiä ja moraalaisia ulottuvuuksia. Tulisiko sillä olla opettavan aineen painoarvo perusopetuksessa?

Perusopetuksen oppiaineproblematiikkana nostan esille käsityön ja kuvataiteen opetuksen. Eurooppalaisessa taideakatemiaihin sijoittuvassa taito- ja taideaineiden opettajakoulutuksessa on tyypillistä kuvataiteen, teknisen työn, tekstiilityön tai käsityön yhdistäminen yhteen opettajuuteen. Tämän luonnollisen yhteyden suomalainen opettajakoulutus on perinteisesti hallinnollisesti estänyt ja erottanut taiteen, muotoilun ja käsityön toisistaan. Esi-tän, että jatkossa luomme mahdollisuuden käsityön ja kuvataiteen kaksoispätevyydelle. Tällä ratkaisulla vahvistamme myös kansainvälistä opiskelijavaihtoa.

Neljäntenä muutosagendana näen monikulttuurisuuden. Maailman väestön lisääntyvä ja vääjäämätön sekoittuminen edellyttää, että syntyy synteesejä valtaväestön ja

maahanmuuttajien kulttuurien välillä. Synteisien aikaansaamisessa koululla ja opettajilla on keskeinen rooli.

Valtaväestön ja maahanmuuttajien kulttuurien välillä voi syntyä edellä mainittuja synteesejä, jos tavoitteena pidetään ns. kolmatta kulttuuria. Se ei ole pelkkä sekoitus eri kulttuureista vaan myös aivan uusia yhteisiä arvoja, toimintatapoja ja traditioita sisältävä. Siinä korostuvat toisaalta yhdentyminen olennaisissa yhteisissä päämäärissä ja eettisissä lähtökohdissa sekä toisaalta erilaisuus näiden lähtökohtien toteutumisessa. Tämä tulee huomioida opettajankoulutuksessa.

Viimeisenä haasteena pohdin opettajien täydennyskoulutuksen muotoja. Opettajien jatkuva ammatillinen kehittyminen on kansainvälisesti tunnustettu välttämättömyys. Koulussa ja koululainsäädännössä tapahtuneet ja tapahtuvat jatkuvat muutokset edellyttävät opettajien ammattitaidon uudistumista.

Vuosittainen kolmen päivän veso -koulutus ei riitä. Vasta valmistuneiden opettajien induktio-koulutus odottaa tulemistaan. Miten yliopistot ja harjoittelukoulut voivat vastata tähän systemaattiseen täydennyskoulutustarpeeseen?

Päätän puheenvuoroni viisisataa vuotta sitten eläneen oppineen Pica della Mirandolan ohjelmajulistukseen: ”Meidän tulee antaa pyhän kunnianhimon vallata sielu niin, ettemme tyydy keskinkertaisuuteen vaan kurkotamme korkeammalle ja kaikilla voimillamme tavoitteleme pääsyä sinne, minne yllämme, mikäli haluamme.”

